

Belgické politické strany a jejich postoje k evropskému integračnímu procesu

Martin Habáň

Tento článek byl zpracován v rámci Výzkumného záměru Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy „Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích“ (kód MSM0021622407).

Abstract: *The Belgian Political Parties and their Approaches to European Integration*

Belgium is considered to be one of the most Europhil member states of the European Union. This article presents approaches of Belgian political parties to European integration. The article questions whether there are hard or soft Euroskepticism parties, for example Flemish Block or francophone Front National, as defined by Paul Taggart and Aleks Szczerbiak, or whether these regional parties present its approaches to European integration as defined by Gary Marks, Carole Wilson and Leonard Ray. The article also debates the Nicolo Conti theory.

Keywords: *Belgium, political parties, European Union, Euroskepticisms, Europeism.*

1. Úvod

Evropský integrační proces přinesl zásadní změny také do zkoumání stranických systémů zemí Evropy. Politologové začali zkoumat vznik nadnárodních federací stran či dokonce přímo evropských stran, začalo se uvažovat o vlivu integračního procesu na stranické systémy a jednotlivé stranické formace. A právě tímto fenoménem se bude zabývat tento text. Ve své práci jsem využil Taggartovu a Szczerbiakovu koncepci euroskepticismu, kde se hovoří o měkkém a tvrdém euroskepticismu, dále asi nejvíce propracovanou teorií Nicola Contiho, který rozšířil Taggartovu a Szczerbiakovu teorii o strany, které se na evropskou integraci dívají pozitivně a v neposlední řadě také teorie Gary Markse, Carol Wilson a Leonarda Raye, kteří sledovali postoje jednotlivých stranických rodin k evropské integraci.

Postupující integrační proces přinesl do mnoha národních stranických systémů nový prvek, kterým je vymezení se subjektů vůči jednotlivých evropským politikám, případně celému integračnímu procesu a Evropské unii. Ani belgický stranický systém nebyl tohoto ušetřen. V textu se pokusím přiblížit postoje belgických politických stran k Evropské unii a pokračování dalšího integračního procesu a to na základě analýzy volebních a ideových programů či případných

prohlášení představitelů strany, stejně jako na základě postojů k jednotlivým integračním smlouvám. Při výzkumu byl brán ohled jen na relevantní strany, tedy na ty formace, které mají zastoupení v parlamentu a přitom mají jasně vyprofilovanou programatiku vůči EU.

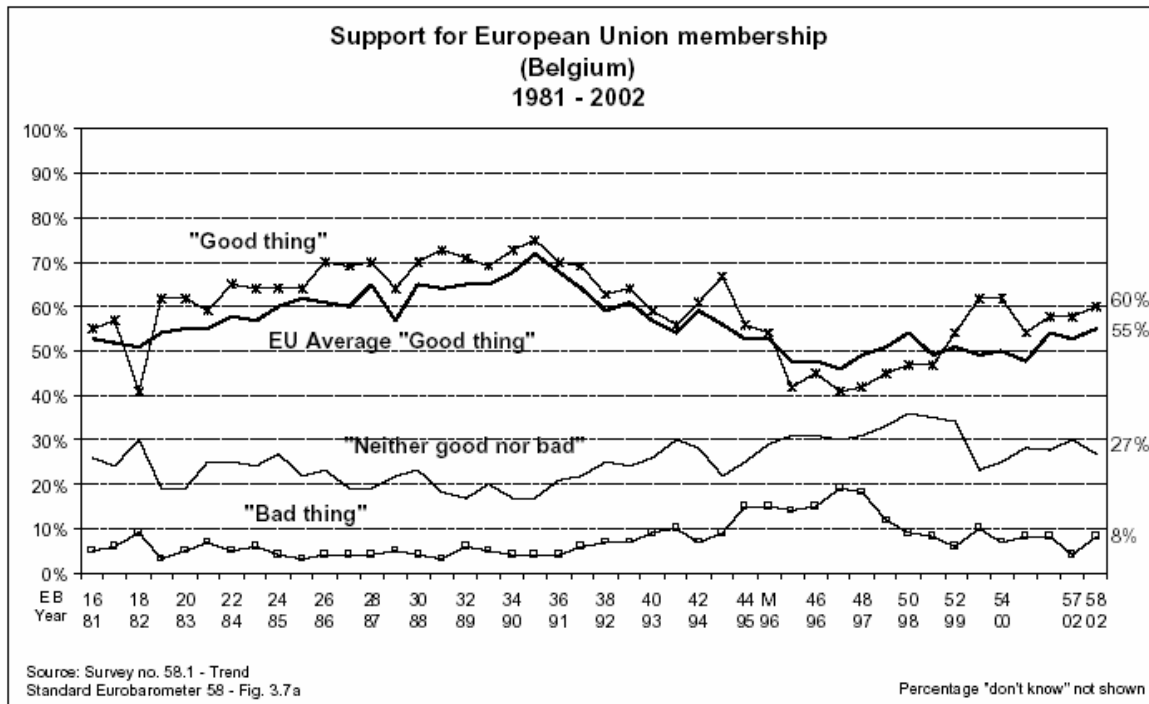
2. Belgické království a evropská integrace

Dříve než přistoupím k analýze stranického systému, chtěl bych se krátce zastavit u otázky Belgie a jejího členství v Evropských společenstvích (Evropské unii). Belgické království patřilo mezi šest zakládajících členů společenství, které později získaly název Evropská unie. Jak prohlašuje mnoho obyvatel „Evropa zde vždy byla a bude. To je fakt.“ Při zahájení integračního procesu však belgická politická elita byla spíše zdrženlivá, neboť se obávala přenesení části národních politik na nadnárodní společenství. Král nebyl přesvědčen o prospěšnosti „evropské myšlenky“ a ministr zahraničních věcí Paul-Henri Spaak se dokonce musel u ministerského předsedy Van Ackera přimlouvat za podepsání Římské smlouvy (Janssens 2001). Smlouva však nakonec v parlamentu byla ratifikována a to bez větších debat a emocí.

Od těchto dob se hodně změnilo. Belgie se stala – převážně od 90. let, aktivním obráncem komunitárních metod (i když sama má problémy s pomalou akceptací nových *acquis*), aktivním bojovníkem za další federalizaci a supranacionalizaci Evropské unie. Když ministerský předseda Dehaen neuspěl při nominaci na post předsedy Evropské komise, bylo to způsobeno vetem britského premiéra Johna Majora, které nesouhlasil s prohlubující se integrací. Belgičtí politici nejsou v zemi kritizováni za přílišnou integraci, spíše naopak, tedy za to, že integrační proces je pomalý. Když Belgie převzala předsednictví Evropské unie, tak ministerský předseda Verhofstadt prohlásil, že Evropa směřuje k další integraci. Byla přijata Deklarace z Laekenu a následně byl zahájen Konvent o budoucnosti Evropy.

Konsensus politických elit v otázkách Evropy a evropské integrace je podpořen vysokou veřejnou podporou členství Belgie v Evropské unii. „Evropa je dobrá věc“, to je to, v co velká část obyvatel věří. Dle výsledků Eurobarometru (viz graf 1) je v současnosti jen 10% obyvatel Belgie, kteří si myslí, že Evropská unie nic dobrého Belgii nepřinesla (nejvíce odpůrců bylo dle výzkumu v roce 1996, kdy hodnota dosáhla 19%), naopak necelých 60% lidí je přesvědčeno o tom, že členství Belgie v této nadnárodní instituci je a bylo výhodné. Tyto výzkumy hovoří jasně o tom, že občané Belgického království jsou nakloněni integračnímu procesu.

Graf 1: Co si myslíte o členství Belgie v ES/ EU?

Zdroj: Eurobarometr 1981 – 2002 (anglicky).

3. Krátký exkurs do stranického systému Belgie

Abychom lépe pochopili případný vztah belgických politických stran k Evropské unii, je dobré si připomenout fungování stranického systému (Habáň 2003: 304-305). Důležitým fenoménem v této oblasti jsou dva paralelní stranického systému – valonský a vlámský, přesto v otázkách evropské integrace (stejně jako v dalších oblastech) jsou si „sesterské“ strany dosti podobné, neboť oddělené stranické systémy začaly vznikat až během sedmdesátých let 20. století, kdy se prohlubovaly spory mezi vlámský a francouzsky mluvící částí obyvatelstva a byl započat proces jazykové diferenciacce (štěpení) stran.

Stranickému systému Valonska dominují dvě velké strany – *Socialistická strana* (Parti Socialiste, PS) a liberální *Reformní hnutí* (Mouvement Réformateur, MR), na jehož založení se podílela PRL, FDF a MCC (Habáň 2003: 304-305). Od roku 2002 v systému působí *Humanistické demokratické centrum* (Centre Démocrate Humaniste, CDH), dříve známá pod jménem Křesťansko-sociální strana. Pokud chceme zevrubně popsat stranický systém francouzsky mluvících Belgičanů, nesmíme opomenout

představit ekologickou stranu *ECOLO* (Ecologistes confédérés pour l'organisation de luttes originales), a také extrémně pravicové hnutí *Národní fronta* (Front National, FN), které úzce spolupracuje s francouzskou Národní frontou a jehož cílem je připojení jižní části Belgie (Valonska) k Francii.

Vlámský stranický systém byl zpočátku velmi podobný tomu valonskému, ale na počátku 80. let se zde objevil fenomén, který svým pozdějším vzestupem na počátku 90. let zcela změnil konfiguraci stranického systému. V systému působí čtyři poměrně stejně silné strany a to *Křesťanští demokraté a Vlámové* (Christen-Democratisch & Vlaams, CD&V), *Alternativní socialistická strana* (Social Progressief Alternatief, SP.A), *Vlámští liberálové a demokraté* (Vlaamse Liberalen en Democraten, VLD) a poslední silným subjektem je strana *Vlámské zájmy* (Vlaams Belang, VB), která se stala nástupkyní Vlámského bloku, který byl v listopadu 2004, po dlouholetém úsilí organizací bojujících za demokracii a lidská práva, soudně zrušen. Poslední – tentokrát již méně vlivnou stranou – jsou Vlámští zelení (De Vlaamse Groenen, GROEN!), kteří do voleb 2004 působili jako *AGALEV – Žít jiným způsobem* (Anders Gaan Leven).

Tabulka 1: Pracovní dvojdimenzionální model belgického stranického systému.

	levice	pravice
TAN (tradicionalisté, autoritáři, nacionalisté)	PS SP.A	CDH/CD&V FN VB VU
GAL (enviromentalisté, alternativní strany, libertariáni)	ECOLO GROEN!	VLD MR

Zdroj: Vlastní analýza dle ideových a programových dokumentů.

4. Belgické politické strany a evropská integrace

K typologizaci této problematiky je potřeba zkoumat několik faktorů (volební a politický program, veřejná prohlášení představitelů stran, volební výsledky, atd.). Svoji typologizaci postojů belgických politických stran k Evropské unii a evropské integraci obecně bych chtěl začít analýzou postojů

k důležitým událostem ve vývoji EU v posledních patnácti letech, čímž myslím především postoje jednotlivých formací k novým integračním smlouvám. Důvodem je mé přesvědčení, že postoje stran k jednotlivým dokumentům a politikám EU vypovídají o zakotvení strany mnohem více než jednotlivé volební programy, jejichž úkolem je získat voliče na svou stranu a tudíž využívající mnohdy populistická prohlášení a sliby.

4.1 Postoje stran při ratifikaci integračních smluv

Pokud neexistuje hlubší a déletrvající diskuse o evropských záležitostech, tak je velice složité hledat politické strany, které by se prokazatelně daly označit za euroskeptické. Všechny smlouvy, které se zabývají integračním procesem jsou schváleny přímo parlamentem a nevede se o nich nějaká zásadní veřejná debata. Tato slova jsou velice dobře aplikovatelná právě na Belgie. Pro snadnější orientaci postojů stran je možné využít přehledovou tabulku na konci kapitoly.

4.1.1 Maastrichtská smlouva

Maastrichtská smlouva byla jednou z prvních důležitých smluv, u které došlo k diferenciaci postojů stranických formací. Přesto však její ratifikace trvala krátce, neboť do parlamentu byla smlouva doručena 26. května 1992 a již 4. června, respektive 9. července, ji přijal Senát, resp. Poslanecká sněmovna. Důležitými prvky smlouvy bylo založení měnové unie, což bylo dlouhodobě ze strany Belgie požadováno, problematická byla i ne-koordinace zahraniční a bezpečnostní politiky či justice a většině stran vadil taktéž dosavadní demokratický deficit institucí ES, především pak slabé pravomoci Evropské parlamentu.

Jednoznačně pro přijetí Maastrichtské smlouvy byly všechny tradiční strany, především pak formace křesťansko-demokratické (PSC, CVP), stejně jako obě socialistické (SP, PS) a liberální (VLD, PRL). Zelení (Agalev a Ecolo) se postavili proti přijetí smlouvy, ale důvodem zde nebylo přání zastavit integrační proces, ale spíše naopak – urychlit ho směrem k federativnímu uspořádání Evropy. Z jejich pohledu pak asi není nic zvláštního, že jim v dokumentu chyběla ekologická témata, absence zmínky o jaderných elektrárnách, atd. Zelení se tedy postavili proti z důvodu slabého integračního projektu. Podobně se ke smlouvě postavil i regionálně-etnický vlámský *Lidový svaz* (Volkunie, VU), který byl příznivcem integračního procesu, ale takového, který podporuje většina regionálních stran – tedy procesu, který povede k oslabení národních států a posílení rolí jednotlivých regionů (Marks, Wilson 2000: 4; Marks et al 2002: 9). To byl hlavní důvod, proč Lidový svaz odmítl

hlasovat pro přijetí smlouvy. Za tímto argumentech se skrývala ještě kritika role Výboru regionů, který je dle VU, jen prázdným boxem, který neumožňuje efektivní komunikaci mezi regiony a Evropskou unií.

Největším odpůrcem přijetí smlouvy se stal Vlámský blok. Důvodů ke svému postoji měl hned několik. Předně to byla debata o kompatibilitě článku 8B Maastrichtské smlouvy a článku 4 Belgické ústavy (tento článek zaručuje občanům belgické národnosti politická práva a tudíž i právo volit a být volen. Článek 8B však umožňuje v místních volbách volit všem občanům EU, kteří žijí na území Belgie, což Státní rada označila za neústavní a nutila vládu přijmout změnu ústavy). Vlámský blok navíc požadoval znovu vyjednání lepší smlouvy a její následnou ratifikaci v referendu. Jednání o revizi smlouvy měla být vedena na základě pěti kritérií: Evropa pro občany, zrušení evropského občanství, žádné kompetence Evropy v kultuře a školství, společná zahraniční politika, neotevření hranic. Dalším požadavkem bylo přesunout „hlavní město“ Evropské unie mimo Brusel. Vlámský blok své požadavky zformulovat do hesla „Ano Evropě, ne Maastrichtu“. Frankofonní nacionalisté z Národní fronty se rozhodli neblokovat přijetí smlouvy a hlasování se nezúčastnili. Strana chtěla ukázat, že je pro hlubší integraci, ale přitom to, že smlouva má spoustu nedostatků. Národní fronta také podpořila Vlámský blok v ratifikaci smlouvy v referendu.

Přestože při debatě zazněla mnohá proti, nelze tvrdit, že by se v Belgii objevila formace zastávající pozici *tvrdého euroskepticismu* v pojetí teorie Szczerbiaka a Taggart (Taggart, Szczerbiak 2002: 7), tedy že „tam, kde existuje principiální opozice k EU a evropské integraci, strany držící tuto pozici apelují na vystoupení z EU, nebo trvale oponují celkovému projektu evropské integrace, tak jak je veden“, jisté je to, že pozici Vlámského bloku bychom mohli definovat jako *měkký euroskepticismus* (tam, kde nejde o postoj principiální opozice vůči EU, evropské integraci či členství v EU, ale kde zájem na podobě jedné či více politik vede ke kvalifikované opozici vůči EU, či kde existuje pocit narušení národního zájmu evropskou integrací). (Taggart, Szczerbiak 2002: 12) K tomuto názoru jsem dospěl při komparaci postojů Vlámského bloku a dalších evropských stran vystupujících proti Evropské unii a integračnímu procesu vůbec. Při diskusích se však objevily i formace, které hlasovaly proti, a to přes fakt, že je označujeme za eurooptimistické či europeanistické (vlámští i valonští Zelení).

4.1.2 Amsterdamská smlouva

Debata o evropském integračním projektu se objevila opět při diskusi o Amsterdamské smlouvě, neboť otázky Evropské unie nejsou běžnou součástí belgických politických debat. Témata minulé debaty se však opakovala – integrační proces je nedostatečný a další země brání hlubší integraci, rozšíření není příliš dobře připraveno. Ke smlouvě nakonec byla připojena iniciativa belgické vlády, která žádala prohloubení integrace před rozšířením Evropské unie. Iniciativa získala podporu všech politických subjektů s výjimkou Vlámského bloku, a také Německa a Francie. Výhrady, které zazněly však nezměnily pozici tradičních stran a Amsterdamská smlouva opět získala podporu liberálů, socialistů i křesťanských demokratů a to jak valonských, tak vlámských. Proti se – s tradičním federalistickým motivem – postavily obě strany zelených, Národní fronta se opět diskuse nezúčastnila, ale v parlamentu hlasovala také proti. U této strany je nemožné zjistit, proč její zástupci hlasovali proti, neboť strana k této otázce nezaujala žádný, byť neoficiální postoj.

Do řad odpůrců se tentokrát vedle Vlámského bloku postavil i Lidový svaz. Lidový svaz upozorňoval na špatnou přípravu rozšíření, „technokratické“ integrační metody, demokratický deficit ve třetím pilíři „Maastrichtského chrámu“, stejně jako na fakt, že Výbor regionů se netransformuje v druhou parlamentní komoru Evropské unie. Lidový svaz – s podporou Zelených a Vlámského bloku navrhl „šokovou terapii“ vůči Belgii a EU, tedy hlasování o smlouvě v referendu. Oproti Maastrichtu se tak Lidový svaz posunul na ose více k euroskepticismu a dle teorie Szczerbiaka a Taggart bychom ho mohli definovat jako formaci s programem *měkčkého euroskepticismu*, neboť strana neodmítala evropský projekt jako takový, ale spíše jen jeho konkrétní politiky. Svou rétoriku přitvrdil i Vlámský blok, který odmítal teorii o sjednocení národních států, neboť Evropská unie je především společenství lidí. Tyto argumenty odráží fakt, že Vlámský blok dlouhodobě a cíleně ve svém programu hovoří o vzniku Vlámské republiky, která bude součástí Evropské unie, ale ne dnešní Unie, ale Evropské unie regionů. V kontrastu s ostatními stranami se strana postavila proti posílení pravomocí Evropského parlamentu, protože favorizovala Evropskou radu jakožto zastávce národních hodnot. Z celostátní na evropskou přenesl Vlámský blok také argumentaci o migraci, organizovaném zločinu a bezpečnosti obyvatel v rámci EU. Otevřené hranice jsou dle bloku velkým nebezpečím a musí se přistoupit k obnově suverenity hranic. Jak jsem již napsal, tón představitelů Vlámského bloku vůči evropské integraci byl podstatně tvrdší a strana poprvé kritizovala samotné základy integrace. Hlasování proti přijetí Amsterdamské smlouvy, stejně jako užívané argumenty, mě tentokrát nutí zařadit Vlámský blok mezi *tvrdě euroskeptické formace*. V rámci objektivity je však nutné

poukázat na to, že problémy evropské integrace se omezují jen na volební kampaně do Evropského parlamentu či případná hlasování o podobném typu smluv, ale nejsou aktivně komunikovány v rámci celostátní politiky a parlamentních voleb.

4.1.3 Smlouva z Nice

Smlouva z Nice představovala zatím poslední možnost (nepočítám-li současnou diskusi o „Evropské ústavě“) politických stran prokázat svůj názor na vývoj evropské integrace. Názory tradičních stran byly opět stejné – nedostatečná příprava rozšíření a požadavek na transformaci Evropské unie do federálního projektu. Vládní strany (liberálové, socialisté a zelení) souhlasily s tím, že smlouva není zrovna ideálním dokumentem, ale přesto je to v současnosti to nejlepší, co mohlo být kompromisně přijato všemi státy EU. Vlámští křesťanští demokraté toto vysvětlení podporovali, ale překvapení přišlo od valonské Křesťansko-sociální strany, neboť strana odmítla navržený dokument v parlamentním hlasování podpořit. Důvodem byl znova federalismus v programu strany. Strana totiž označila smlouvu za krok zpět s argumenty nedostatečné institucionální reformy, přílišné složitosti a upřednostnění velkých států. Zamítnutím dokumentu chtěli dát křesťanští demokraté větší volnost Konventu, který měl jednat o reformě institucí a politik Evropské unie. Její pozice označily ostatní strany za pošlapání své minulosti, svých dřívějších lídrů a projektu evropské integrace. Překvapivé odmítnutí ze strany valonských křesťanských demokratů bylo brzy nahrazeno pozitivním přístupem vládních Zelených. Ti poprvé v historii hlasovali pro přijetí smlouvy s argumentem, že Konvent brzy jistě připraví novou a lepší formu dokumentu. Lidový svaz se ještě před hlasováním rozpadl na dvě skupiny – liberálně levicový Spirit hlasoval pro přijetí, tradiční vlámští nacionalisté z Nové vlámské aliance se hlasování zdrželi.

Poslanci Národní fronty se opět diskuse nezúčastnili a v parlamentu hlasovali proti. Již tradičně se proti smlouvě vyslovit také Vlámský blok, který upozorňoval zvláště na problém nově přistupujících zemí. Tyto země byly dle představitelů VB do klubu Evropské unie pozvány z čistě geografických a politických a ne ekonomických důvodů, což bylo kritizováno. Strana také potvrdila svůj názor, že budoucnost Evropy je v konfederálním mezivládním uspořádání, kde vlastní státy mají svou národní identitu.

4.1.4 Evropská ústavní smlouva

Aktuální debata v belgickém parlamentu se vede ohledně ratifikace Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu. Ministerský předseda Verhofstadt, který je zastáncem přímé demokracie, prosazoval vyhlášení referenda ohledně této otázky. Většina velkých stran však reagovala negativně a při hlasování o možném referendu v únoru 2005 byl záměr zamítnut hlasy socialistů, křesťanských demokratů a zelených, naopak zákon podpořily liberální strany a strana Vlámské zájmy (Deschouwer, Assche 2004: 10). Původní pozice některých stran však byly odlišné. CD&V, CDH, N-VA, PS a Národní fronta byly od počátku proti všelidovému referendu, liberálové a zelení byli pro, ovšem při hlasování se zelení postavili proti referendu. Důvodem měla být obava ze zneužití referenda pro volební kampaň strany Vlámské zájmy, neboť ta dala jasně najevo, že pokud nebude přijato její vlastní referendum o vstupu Turecka do EU, tak využije kampaň o Evropské ústavě pro otevření této otázky. SP.A měla zájem o referendum pouze v případě, že účast u něj bude (podobně jako ve volbách) povinná, což však ostatní strany odmítaly (Delreux, 2005: 6).

4.1.5 Shrnutí postojů stran ke smlouvám

Podíváme-li se zpětně na tyto důležité dokumenty a hlasování o nich, pak zjistíme, že v Belgii je pouze jediná strana, která vždy hlasovala proti přijetí smlouvy. Touto stranou je Vlámský blok. Umírnění vlámští nacionalisté z Lidového svazu hlasovali proti Maastrichtské a Amsterdamské smlouvě, před hlasováním o Smlouvě z Nice se strana rozpadla na národní a liberálně-levicové křídlo. Národní fronta, frankofonní extrémně pravicová strana, která je však vnitřně velice nestabilní, nepodpořila žádnou ze smluv - při Maastrichtu se zdržela hlasování a hlasovala proti Amsterdamské smlouvě a Smlouvě z Nice. Obě zelené strany hlasovaly proti Maastrichtské a Amsterdamské smlouvě, podpořily však přijetí Smlouvy z Nice. Zdá se logické, jak se tyto strany zachovaly při hlasování, ale ne vždy je jejich postoj vysvětlitelný (viz Národní fronta).

Tabulka 2: Strany hlasující proti integračním smlouvám.

	PROTI přijetí	Absence při hlasování
Maastrichtská smlouva	Agalev, Ecolo, Vlámský blok, Lidový svaz	Rossem, Národní fronta
Amsterdamská smlouva	Agalev, Ecolo, Vlámský blok, Lidový svaz, Národní fronta	---
Smlouvy z Nice	Křesťansko-sociální strana, Vlámský blok, Národní fronta	Nová vlámská aliance

Zdroj: Zápisy z jednání dolní komory belgického parlamentu (Kamer van Volksvertegenwoordigers).

Strany zmíněné výše nejsou tradičními stranami belgického stranického systému, mezi tradiční totiž patří křesťansko-demokratické, socialistické a liberální formace obou lingvistických skupin. Tyto formace plně podporují integrační procesy a to i za předpokladu, že jsou v opozici. Liberálové hlasovali pro Maastricht i Amsterdam přestože působili v opozici, stejně tak jako v současnosti opoziční vlámská Křesťanská demokratická strana podpořila Smlouvu z Nice. Jedinou výjimkou je zde frankofonní Humanistické demokratické centrum, které (překvapivě) hlasovalo proti přijetí Smlouvy z Nice. Na tomto místě bych to textu zapojil poměrně zajímavou teorií. Nicolo Conti zkoumal postoje politických stran k evropské integraci skrze organizační logiku stranické soutěže, pozice stran v politickém spektru a jejich vztah k postojům, který zaujímá vládní garnitura (Conti 2003: 10-13). Pro tuto část výzkumu je zajímavé především jeho konstatování, že „pokud je vztah ovlivněn postojem k vládě, pak vláda by měla podporovat integraci, zatímco opozice nikoli. V případě Belgie tomu tak často nebylo, jak jsem již totiž uvedl, liberálové, stejně jako vlámská Křesťanská demokratická strana podpořila v daný čas navržené smlouvy a to i přes své postavení v opozici. Contiho teorii na druhou stranu potvrzuje hlasování stran Vlámského bloku a Národní fronty, méně pak již pozice stran Agalev, Ecolo a Lidového svazu (v těchto případech však strany hlasovaly proti z důvodu nízkého integračního stupně předkládaných smluv, zatímco strany byly profederální).

4.2 Klasifikace stran dle programových dokumentů

V následujícím textu se pokusím zachytit postoje relevantních stranických subjektů v Belgii k jednotlivým otázkám integračního procesu a politikám Evropské unie. Aby tyto postoje byly lépe komparovatelné, rozhodl jsem text rozdělit na šest oblastí, které jsou v rámci belgické politiky nejvíce

diskutovány. Jde o témata hospodářské základy EU, společná zahraniční a bezpečnostní politika, společná zemědělská politika, rozšíření EU, justice a bezpečnost a životní prostředí. Součástí každé kapitoly bude i vyjádření se k ose euroskepticismus – europeanismus dle konceptu Contiho (Conti 2003: 23-24).

4.2.1 Hospodářské základy EU

V otázce, na jakých základech by Evropská unie měla být založena, se strany rozchází, zajedno jsou však v tom, že je potřeba „více Evropy“. Unii založenou na maximální ekonomické svobodě a jednotné měně prosazují především liberální formace, přesto ve svých programech zmiňují i potřebu sociálních jistot pro ty, na které měla integrace negativní dopad. Základním cílem však musí být snížení počtu předpisů práva společenství a jeho debyrokratizace. Pozice Vlámského bloku (dnes strany Vlámské zájmy) se v této otázce vyprofilovala až v roce 1995, kdy strana přijala program Evropy kombinující svobodný trh s vnějším protekcionismem. VB se také plně staví za projekt evropské měnové unie, nesouhlasí však s konvergenčními kritérii, neboť v nich není obsažen sociální kontext.

Socialistické strany ve svém programu a projevech svých představitelů upozorňují především na sociální spravedlnost, odmítají plně liberální evropskou ekonomiku. Společně s křesťansko-demokratickými formacemi navrhují zavedení evropských minimálních standardů na ochranu těch, kteří se díky omezení ochraně vnitřního trhu dostali na sociální dno. Výhrady proti příliš liberální Unii mají také z pohledu veřejných služeb a zdravotnictví. V tom jsou zajedno se zelenými, kteří (asi ne překvapivě) kromě toho požadují respektování základních environmentálních hodnot v celém Společenství.

Z tohoto pohledu se dá říci, že žádná strana nevystupuje proti Evropské unii jako celku a mnohdy ani proti hospodářské politice Společenství. VB, který je označován za euroskeptickou formaci, v této otázce vystupuje vůči EU pozitivně podporujíc další integrační proces např. v rámci EMU. Proti příliš liberální ekonomické politice EU se staví především tradiční strany - socialisté a křesťanští demokraté.

4.2.2 Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Otázka SZBP je velice složitá, o to však - z pohledu zkoumání pro či proti-integračních postojů - zajímavější otázka. Všechny relevantní politické strany (mimo Novou vlámskou alianci, kde

je však jistá pochybnost, zda se jedná o relevantní stranu) k tomu zaujaly stanoviska. SZBP je ze strany VB považována na jeden z nejdůležitějších úkolů, které musí Evropská unie řešit a integraci dále prohlubovat. Strana totiž podporuje silnou evropskou obrannou identitu k ochraně zájmů kontinentu před USA, Ruskem, muslimskými fundamentalisty a mezinárodním terorismem. Maastricht byl ze strany VB odmítnut i z důvodu nepropracovanosti této politiky. V rozporu s VB jsou křesťansko-demokratické strany, které sice také prosazují silnou spolupracující Evropu, ale jen v rámci Severoatlantické aliance, což VB odmítá (cílem má být totiž nezávislá obranná politika bez Aliance).

Stejně jako křesťanští-demokraté, tak i liberálové, přijali již v roce 1991 do svého programu evropskou obrannou identitu jako cíl další integrace. I liberálové však požadují větší nezávislost obranné politiky na Spojených státech, což se projevilo i v kritice a prohlášení premiéra Verhofstadta, který po zahájení války v Iráku prohlásil, že se Belgie staví rozhodně proti tomuto zásahu a bude nadále spolupracovat s blízkými partnery (Francie a Německo) na evropském obranném společenství. Stejně i ostatní formace (socialisté, regionální strany) ve stranickém spektru podporují společnou zahraniční a obrannou politiku, výjimku tvoří zelení. Tato strana odmítá vojenskou kooperaci, stejně jako další návrhy ohledně obrany a evropské armády, což plyne z pacifistického zaměření této formace. Ale i Ecolo a Groen! souhlasili v roce 2003 s vytvořením sil rychlé reakce EU, což ospravedlnili potřebností takového typu jednotek. Proti evropské armádě stojí i VB, neboť tím takto jednoduše odmítá uznat belgickou armádu.

I v těchto otázkách existuje mezi stranami jistý rozpor. Tradiční strany a Vlámský blok podporují evropskou obrannou identitu, proti se staví především enviromentální strany, což plyne z povahy jejich programů. V tomto ohledu jsou euroskeptiky spíše zelení.

4.2.3 Společná zemědělská politika

Pravděpodobně největším zastáncem Společné zemědělské politiky (CAP) jsou křesťanští demokraté, což se dá vysvětlit napojením na agrární organizace v zemi. Strana sice v roce 1999 podpořila pokračování vysokých subsidií pro zemědělce, ale zároveň uznává, že je nutné začít s reformou tohoto systému a to především v souvislosti s rozšířením Unie. Vlámský blok také patří mezi formace, které podporují CAP a to z pozice protekcionismu vlámských farmářů, zároveň však kritizuje problematické fungování tohoto systému. Mezi příznivci a odpůrci CAP stojí socialistické

strany, které se ve svých dvou posledních volebních programech k této problematice vůbec nevyjádřily a soustředily se raději na otázky bezpečnosti konzumentů.

Mezi největší kritiky zemědělské politiky patří liberální formace, které prosazují snížení dotací a otevření se světovému trhu. Tato politika potřebuje značnou reformu, což přiznává i Lidový svaz. Proti zemědělské politice stojí i obě strany zelených, které upozorňují na to, že zemědělská politika EU brání rozvoji Třetího světa skrze nemožnost exportu zemědělských komodit těchto zemí do zemí EU. Dále upozorňují na negativní efekty evropského zemědělství na sociální, environmentální a další oblasti. Oblast společné zemědělské politiky se stala a dosud je nejdiskutovanější politikou v rámci belgické diskuse o EU. Má řadu odpůrců, kteří však prosazují spíše její reformu než likvidaci tohoto systému.

4.2.4 Rozšíření Evropské unie o Turecko

Otázku rozšíření Evropské unie zmiňují především dvě (de facto tři) strany. Během poslední volební kampaně do Evropského parlamentu v roce 2004 přišli křesťanští demokraté s názorem, že Turecko ještě není připraveno na vstup do Evropské unie. Strana chtěla otevřít debatu ohledně hranic Unie a specifičích evropské jednoty a identity. Podobně se k členství Turecka staví i VB (Claeys, Koen 2004), který v roce 1999 ze svého seznamu vyškrtl Turecko jako možného kandidáta členství v Unii. Oproti většině stran se Vlámský blok postavil také proti vládní iniciativě „prohloubení před rozšířením“ (viz výše). Proti samotnému rozšíření o země střední a východní Evropy nic Vlámský blok neměl, podporoval však spíše variantu větší finanční pomoci pro tyto země, aby se tak mohly lépe připravit na společný trh a konkurenci.

Ani v této oblasti tedy dnes nenajdeme v zemi formaci, která by odmítala rozšíření Evropské unie. Omezení skupiny kandidátů (především vymezení vůči Turecku) není ani tak odmítnutím politiky Unie jako spíše boj o tradiční hodnoty evropské civilizace.

4.2.5 Justice a bezpečnost

Velká pozornost v rámci politik EU je v Belgii věnována oblasti justice a vnitra, tedy třetímu pilíři Maastrichtského chrámu. Důvodem tak velkého zájmu je především úspěch antiimigračního Vlámského bloku. Stejně jako národní legislativa, tak i evropská legislativa bojuje proti ilegální migraci a mezinárodnímu zločinu. Od roku 1987 však Vlámský blok zaujal v této otázce velmi nesmířlivý postoj a vymezuje se proti mírné legislativě, která byla přijata. Evropa by měla zajišťovat

důkladnější kontrolu imigrace a vnějších hranic či uplatňovat politiku vrácení neoprávněných žadatelů do země původu. Proti Vlámskému bloku se nejvíce vymezují zelení, kteří jsou přesvědčeni o tom, že problematiku imigrace lze řešit s „domovskými“ zeměmi. Socialisté se podobně, jako u předešlé kapitoly, k této problematice od roku 1999 nevyjádřili, jejich volební spojenec z federálních voleb 2003 však přišel s návrhem zavedení imigračních kvót a to ve spolupráci s zeměmi, odkud přichází nejvíce utečenců.

Problematika imigrace je v mnohých zemích Evropské unie živnou půdou pro extrémně-pravicové či anti-imigrační strany. I v případě Belgie je takovýto subjekt jasně identifikovatelný, je jím Vlámský blok (sekundárně také Národní fronta). Strana se v těchto otázkách staví jasně proti pozicím Evropské unie, stejně jako proti národní politice ostatních stran. V této oblasti bychom VB mohli označit za „tvrdé euroskeptiky“, neboť strana stojí na pozicích principální opozice proti EU.

4.2.6 Životní prostředí

Tato oblast patří mezi ty, kde všechny strany souhlasí s přenesením národních pravomocí na nadnárodní autoritu. Od konce 80. let se zelení, křesťanští demokraté, socialisté a regionální formace přihlásili k evropskému řešení problémů životního prostředí, neboť tato oblast přesahuje hranice členských zemí. Liberálové se k tomu řešení přihlásili v roce 1991, ale upozornili na fakt, že ekologie nesmí omezovat růst hospodářství, nesmí tedy docházet k přílišné regulaci této oblasti. Vlámský blok v této oblasti prosazuje plnou kontrolu Evropské unie, která musí přísně kontrolovat dodržování všech pravidel.

4.2.7 Shrnutí problematiky stranických programů

Pokud se na problematiku stranických ideových a volebních programů podíváme v souhrnu, můžeme si udělat další část obrázku o postojích stran. Z tabulky vyplývá, že největším kritikem současného směřování Evropské unie je stranická rodina zelených, neboť ta zásadně odmítá společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, stejně tak se staví proti společné zemědělské politice. Zelení však neodmítají integraci v těchto oblastech, ale stojí o zásadní změnu směřování. Politiku bezpečnosti a vnitra neodmítá také Vlámský blok, ale ve svých projevech jeho představitelé naznačili, že pokud tuto problematiku nezvládá Evropská unie, měla by přejít zpět do kompetence národních států. Z pohledu této tabulky se také může zdát, že nejvíce pro-evropskými stranami jsou křesťanští demokraté a socialisté, tento částečně zkreslený pohled je však dán tím, že zde nejsou zaznamenány všechny politiky, které Evropská unie koordinuje.

Tabulka 3: Postoje stranických rodin k vybraným politikám EU.

	Liberalové	Křesť-demok.	Socialisté	Regionalisté	Zelení
Ekonomika	++++	++	++	++++	++
SZBP	++	++++	++	++++	----
CAP	--	++++	++	++	--
Rozšíření EU	++++	++	++++	++	++++
Imigrace	++++	++++	++++	----	++
Život. pros.	++	++++	++++	++++	++++

Zdroj: Vlastní analýza dle programových dokumentů a veřejných postojů stran. Tabulka shrnuje postoje daných stranických rodin k problematikám politik Evropské unie:

++++ souhlasný postoj k fungování politiky,

++ spíše souhlasný postoj,

-- spíše nesouhlasný,

---- rozhodně nesouhlasný.

5. Existují v Belgii euroskeptické strany?

Pokud bychom k otázce europeanizace přistupovali dle teoretické roviny Contiho, můžeme na základě jistých znaků vytvořit následující tabulku. V této tabulce jsem se pokusil zachytit přibližné umístění belgických politických stran a to právě na základě programových a ideových dokumentů, postojům k integračním smlouvám, veřejné prezentaci stran, atd.

Tabulka 4: Koncept euroskepticismu – europeanismu s orientačním zachycením pozic belgických politických stran.

Postoj	Obecná charakteristika	Pozice stran
Tvrký euro-skepticismus	zásadní opozice k EU a integraci požadavek na nevstoupení do EU požadavek změny trajektorie integrace protest vůči integraci	---
Měkký euro-skepticismus	obecně pro EU a integraci, nepožaduje vystoupení kvalifikovaná opozice vůči EU v některých arénách s motivací v domácím cíli strany apel na ohrožení národního zájmů integrací požadavek reformy integrace	VB FN↓
Neutrální pozice	bez vztahu k integraci	---
Funkční europeanismus	podpora integrace motivována zájmem či cílem strany pokračování integrace nezpochybnováno, ale musí být zohledněny stranické požadavky často obrana statu quo	CD&V SP.A CDH ↓ PS ↓
Ztotožňující europeanismus	zásadní podpora integraci požadavek supranacionalizace, federalismu, euroobčanství jako hlavní cíl strany	VLD ↑ MR ECOLO, GROEN!

Zdroj: Conti 2003, Palovský 2004 (upraveno).

Tato klasifikace se však zdá dosti problematická a to hned z několika důvodů. Mnoho autorů, včetně Contiho, označuje Vlámský blok za stranu krajně pravicovou a dle své teorie (viz tabulka 5) tedy za stranu zařaditelnou do kolonky tvrdý euroskepticismus. Naproti tomu jiní autoři (např. již zmínění Gary Marks a Carole Wilson) upozorňují ve své práci na to, že regionálně-etnické strany patří naopak mezi formace, které k evropské integraci (a Evropské unii) zastávají pozitivní přístup (Marks et al 2002: 9). Spor teď může být veden o to, zda je strana Vlámský blok (Vlámské zájmy) označitelná za krajní pravici či regionálně-etnickou formaci. Pokud se podíváme na přístup VB k otázkám a politikám EU, tak nemůžeme říci, že by strana naplňovala body „tvrdých euroskeptiků“, tj. zásadní opozice vůči EU a integraci (strana podporuje měnovou integraci, SZBP, atd.), z úst představitelů strany též nikdy nebyly vzneseny požadavky na vystoupení z EU či protesty proti integraci. I v otázce některých kvalifikací za měkké euroskeptiky zde nenajdeme shodu, ale na druhou stranu je tato kategorie pro Vlámský blok možná (Deschouwer, Assche 2004: 15). Problematické zařazení se nachází také pro frankofonní Národní frontu, neboť tato strana se k otázkám Evropské

unie a evropského integračního procesu vůbec nevyjadřuje, přesto však hlasuje proti integračním smlouvám a dalším záležitostem spojeným s otázkou EU. Z tohoto důvodu jsem ji zařadil také mezi měkké euroskeptiky se směřováním do kolonky „neutrální či nespécifikovaný postoj“. Pokud sečteme volební výsledky euroskeptických stran z posledních federálních (2003) a evropských voleb (2004), zjistíme, že v evropských volbách (17,13 %) si tyto strany vedou lépe než ve volbách federálních (13,57 %) a to díky tomu, že při národních volbách strany nevyužívají antievropské rétoriky, jak tomu je ve volbách do Evropského parlamentu. V evropských volbách je totiž více prostoru pro kritiku jednotlivých politik, neboť všechny země Beneluxu vedou opravdovou evropskou volební kampaň s evropskými a ne národními tématy.

Tabulka 5: Předpokládané postoje stran k EU.

	Postoj k EU
Středo-levicové strany ve vládě	****
Středo-levicové strany v opozici	***
Krajně-levicové strany ve vládě	**
Krajně-levicové strany opozici	*
Středo-pravicové strany ve vládě	***
Středo-pravicové strany v opozici	**
Krajně pravicové strany ve vládě	**
Krajně pravicové strany v opozici	*

Zdroj: Conti. 2003: 13 (upraveno).

Vysvětlivky:

**** jasně kladný,

*** spíše kladný,

** spíše záporný,

* záporný.

6. Závěr

Otázky pokračující evropské integrace, stejně jako současná problematika Evropské unie, jistě ve stranickém systému Belgického království zanechaly stopy, která tento systém částečně ovlivňují. V rámci Belgie však nelze hovořit o tom, že by tato problematika byla tématem, které by ovlivňovalo chování celého systému. O otázkách evropské integrace se mluví spíše při volbách do

Evropského parlamentu, v rámci národní politické scény jsou témata Evropy spíše upozaděny. Je to způsobeno poměrně širokým konsensem politických formací všech ideových proudů ohledně evropského integračního procesu, stejně jako neexistencí antievropsky vyhraněné strany. Postavení Vlámského bloku lze charakterizovat v rámci tohoto systému jako euroskeptické, ale v komparativním pohledu v rámci celé Evropy by i tato strana patřila spíše mezi strany prosazující pokračující integraci, tedy strany s europeanistickou koncepcí (Deschouwer, Assche 2004: 15). V teoretickém rámci jsem se tak postavil na stranu teorií Markse a Wilsona, neboť Vlámský blok považují za etnicko-regionální formaci hájící zájmy svého „etnika“, k čemuž mu může dopomoci právě Evropská unie, jako společenství regionů.

Při pohledu na text dojdeme k závěru, že velká skupina (všechny tradiční strany a zelení) stran je v současné době orientována jako pro-evropská, liberální a zelené strany dokonce jako eurofederalistické. Belgická stranická scéna by se tak – bez větších problémů – dala označit za proevropsky smýšlející, což je jistě způsobeno i geografickým postavením Belgie v rámci Evropy.

Literatura

- Claeys, Philip a Koen, Dillen (2004): *Turkije is geen Europese natie*. Brussel. Vlaams Blok fractie Europees Parlement.
- Conti, Nicolo (2003): *Party attitudes to European integration: A Longitudinal Analyse of the Italian Case*. Sussex European Institute. SEI Working Paper No. 70 (www.sussex.ac.uk).
- Conti, Nicolo (2003): *Party Contestation of the Political Space and the European Issue. The Attitudes to EU of the Italian Parties (1994 - 2002)*. Presentováno na konferenci ECPR v Marburgu (www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/15/3/Conti.pdf).
- Delreux, Tom (2005): *Political implications of the EU Constitutional Treaty - a process-oriented approach of the Belgian case*. Institute for international and European policy, Katholieke universiteit Leuven. Working paper.
- Deschouwer, Kris a Assche Van, Martine (2004): *The impact of EU involvement on political parties in Belgium*. Presentováno na konferenci A&M University Texas “Impacts of EU involvement on national political parties”.
- Habáň, Martin (2003): „Federální volby v Belgickém království 2003“. *Politologický časopis* 10, č. 3, s. 303 – 312.
- Janssens, Guy (2001): *In de schaduw van Schuman. België in de greep van Europa*. Tiel: Lannoo.

- Marks, Gary a Wilson, Carole (2000): "The Past in the Present: A Cleavage Theory of Party Response to European Integration." *British Journal of Political Science* 30, No. 3. pp. 433 – 459.
- Marks, Gary a Wilson, Carole a Ray, Leonard (2002): "National Political Parties and European Integration." *American Journal of Political Science* 46, No. 3. pp. 585 – 594.
- Palovský, Tomáš (2004): Postoj polských politických stran k Evropské unii. *Středoevropské politické studie* 6, č. 2 - 3 (www.iips.cz/seps).
- Taggart, Paul a Szczerbiak, Aleks (2002): *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*. Sussex European Institute. SEI Working Paper No. 51 (www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp51.pdf).